

KIRJA-ARVOSTELU

Juho Wilska

Yleisesitys Itä-Saksan historiasta

 Itä-Saksa, DDR, kylmä sota, Katja Hoyer, Saksa, Berliinin muuri, Saksojen yhdistyminen, yleisesitykset, 1900-luku

Juho Wilska, Turun yliopisto, jmawil@utu.fi

Katja Hoyer: *Muurin takana. Itä-Saksan historia 1949–1990.* [Beyond the Wall.] Suom. Mari Janatuinen. Atena, 2023. 550 s.

210

Iso-Britanniassa työskentelevän historioitsija Katja Hoyerin *Muurin takana* on laaja kokonaisuus Itä-Saksan historiasta. Kirja kattaa Saksan Demokraattisen tasavallan (*Deutsche Demokratische Republik*, DDR) olemassaoloajan toisen maailmansodan lopulta 1980-luvun loppuun. Juuria etsitään kauempaa, ja kirjan epilogi tuo käsittelyä kohti nykypäivää. Kirja lienee laajin suomeksi saatavilla oleva esitys Itä-Saksan historiasta. Käsillä on teos, jonka kautta lukija saa otteen kylmän sodan ajan historiasta, Euroopasta, Saksan kahtiajaosta ja historiaan jääneestä Itä-Saksasta. Hoyerin teos kysyy ja vastaa kysymyksiin, jotka avaavat DDR:n merkitystä nykyhetkessä. Tämä on hyvä lähtökohta historiateokselle.

Kirjassa ajatuksena on ollut kertoa maan historiasta tuoden isot ilmiöt yksilöiden tasolle. Tämä tapahtuu esittämällä vaikkapa Neuvostoliitosta Saksaan johtavan kaasuputken rakentaminen yhden rakentajan kokemuksena, jossa pitkä komennus putkityömaalle NL:oon tuo elämään vaihtelua, hyvän palkan ja mahdollisuuden ostaa henkilöauton jonottamatta sitä vuosikausia. Tällainen ratkaisu tuo kirjaan inhimillisyyttä ja tuo esille myös kirjoittajan näkökulman Itä-Saksaan. Historian moninaisuus tulee esille, eikä teos pyri etäisyyteen ja kirjoittajan häivyttämiseen. Kirjoitustapa johtaa paikoittain yksioikoisiin tulkintoihin: Eikö John F. Kennedy todella tehnyt *mitään* länteen haluavien itäberliiniläisten hyväksi, kun Berliinin muuri rakennettiin? Ja mikä sen osoittaa?

Hoyer on kirjoittanut kirjansa kansainväliselle lukijakunnalle. Silti se tuntuu olevan kirjoitettu juuri saksalaisille. Tämä näkyy joidenkin isojen teemojen esille nostona ja tarpeena selittää joitakin erityisiä DDR-kliseitä. Saksakeskeisyys näkyy myös yksityiskohtina, kuten tapahtumien sijoittamisena tarkasti tiettyihin paikkoihin. Kun tapahtumat esimerkiksi sijoitetaan Marx-Engels-Platzille, olisi sen yhteydessä voinut mainita aukion nimen vaihtuneen Schloßplatziksi jo vuonna 1994. Mainittakoon, että Hoyer itse on syntynyt 1980-luvun puolivälissä ja elänyt lapsuuttaan Itä-Saksassa.

Alun perin englanniksi julkaistun kirjan suomenkielinen kieliasu on hyvä ja teksti on helppolukuista. Hyvänä yksityiskohtana erään laulutekstin lainauksissa on jätetty lukijalle myös alkuperäisteksti, mikä antaa saksaa vähänkin osaavalle mahdollisuuden hahmottaa alkuperäistekstin riittävästi. Joidenkin termien kohdalla jää miettimään niiden merkitystä. Onko asianmukaista käyttää nykyisiä kehitysavun tai ihmiskaupan termejä takavuosisikymmenten tapahtumia käsiteltäessä? Käännösvirheeksi on jäänyt DDR:n symboliikkaan kuuluneen harpin kääntäminen kompassiksi. Kirjassa on tällaisissa yleisesityksissä tavallinen värikuvaliite, jonka yhteys tekstiin jää hataraksi.

Hoyerin teoksen alkuperäislähteistä suuri osa on julkaistuissa lähteissä. Kiinnostunut lukija löytää liiteosasta nettilähteet pitkin erikoismerkkijonoineen. Nämä ovat aikamme tietokirjojen haasteita, sivustoja saattaa olla vaikea löytää tulevaisuudessa. Arkistolähteiden lisäksi viitteissä on joitakin haastatteluja, jotka kirjoittaja kuvaa olevan kirjansa *sydän*. Näin varmasti on, kirja on kirjoitettu hetkessä, jolloin Saksan demokraattisen tasavallan asukkaita on läsnä osallistumassa ja vaikuttamassa saksalaiseen yhteiskuntaan ja kertomassa tarinaansa sitä, mikä DDR 2020-luvun näkökulmasta oikein oli.

Myös Suomessa DDR on läsnä nykyajassa, vaikka se poistui kartalta jo vuonna 1990. Syksyllä 2024 sillä taustoitettiin itäisten osavaltioiden vaalitulosia.¹ Itä-Saksan vaikutus näkyy edelleen saksalaisessa yhteiskunnassa. Tämä on hyvä ymmärtää, kun katsoo sikäläistä yhteiskunnallista keskustelua. DDR:n perinnöksi on jäänyt tulla usein esitellyksi kliseiden, kuten aiemmin mainitun henkilöauton hankintaan kuuluneen vuosia kestäneen odottelun kautta. Hoyerin kirjassa toki käsitellään keskeisiä ajan kulttuuri-ilmiöitä, mutta niitä on käytetty säästeliäästi ja onnistuneessa mittakaavassa. Esimerkkinä mainittakoon, että DDR-kuvastoon keskeisesti kuuluva Trabant-auto esitellään yli 500-sivuisen teoksen puolivälissä.

211

Yleisesitys DDR:n historiasta vastaa tarpeeseen: Saksojen yhdistymisestä alkaa olla niin kauan, että suurella osalla suomalaisistakaan ei ole omia muistoja Itä-Saksasta tai yhdistymisprosessista. Suomessakin DDR saattaa olla arkipuheen tasolla viittaus käyttämiseen ja ajastaan jäljessä olemiseen. Kylmän sodan historiaa tuntevalle, tai sitä eläneelle lukijalle, teos antaakin lisää näkökulmia Itä-Saksan ilmiöihin ja taustoittaa valtion tarinan: kuinka Saksojen jako syntyi, ja miksi itäisen Saksan talous oli mahdottomassa tilanteessa. Kirja käsittelee myös järjestelmän synkkiä puolia, mutta kirjaa hyvin elävöittävät yksilötason arkikuvaukset eivät niitä ainakaan korosta.

Hoyer tuo kirjassaan esille ilmiötä, joissa DDR todella vei eteenpäin nykyhetkessäkkin tärkeinä pidettyjä arvoja, kuten sukupuolien tasa-arvoa päivähoitojärjestelmän myötä. Asiansa kirjoittaja todistaa selvillä tilastoilla ja numeroilla. Saksassa Hoyerin teos on herättänyt keskustelua. Tähän kirjoittaja on varmasti osannut ainakin varautua. Kirjaa lukiessa suomalainen lukija pääsee myös lähemmäs keskustelua DDR:n perinnöstä.

¹ Suvi Turtiainen: ”Itä jäi erilaiseksi”, Helsingin Sanomat, 31.8.2024, <https://www.hs.fi/kirjeenvaihtajat/art-2000010654287.html>